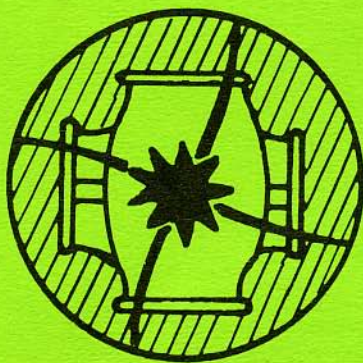

de zelfzwichter 11

verenigingsorgaan van de

VRIENDEN VAN DE

GRONINGER MOLENS

Juni 1978

Redactie: B. Jongsma te Groningen
 en Henk Epskamp te Ezinge

Redactieadres: postbus 213, 9700 AE Groningen

Dit is het adres voor alle post,
bestemd voor de Groninger Molenvrienden.

De Zelfzwichter, het orgaan van de Vereniging van Vrienden van de Groninger Molens en de Stichting Groninger Molenvrienden, verschijnt eens per kwartaal.

Doel van de Vereniging is:

De bevordering en het behoud en in werking houden van de in de provincie Groningen aanwezige molens, een en ander in de meest uitgebreide zin genomen, en al hetgeen daarmee in de ruimste zin verband houdt of daaraan bevorderlijk kan zijn; bovendien het streekeigen karakter, zoals zelfzwinging op de molens, te behouden. (art. 2 van de Statuten)

U kunt lid worden van de „Vrienden van de Groninger Molens" voor een contributie van f 15,— per jaar. Het postgironummer van de penningmeester (J. van Dijk, maluslaan 100, Groningen) is 3866034.

In deze Zelfzwichter:

Eerbetoon voor Bernard Dijk en Harm van Huis -
Nationale Molendag - verslag vergadering Gilde van
Groninger Vrijwillige Molenaars - Nieuws van de Propagandacommissie - Langs Uithuister molens, vervolg -
Overzicht Molenliteratuur - Verslag examens vrijwillige molenaars - molens der gemeente Ezinge -
Molennieuws - diverse.

De vorige Zelfzwichter was gedateerd : maart 1977
Wilt u dat in uw exemplaar verbeteren in: maart 1978

Eerbetoon voor Bernard Dijk en Harm van Huis

Gedeputeerde Halbe Kuipers, die overigens deze maand oud-gedeputeerde is geworden, kwam tot een zeer geslaagde gedachte, die op de Nationale Molendag tot uitvoering werd gebracht.

Nationale Molendag - ook in Groningen draaiende molens.

We behoeven niet uiteen te zetten hoe we tot meer draaiende molens zijn gekomen. Ook niet dat dit tot waardering heeft geleid, niet in het minst bij het Provinciaal Bestuur.

De gedachte was nu de twee mannen, die in onze provincie al in het eerste begin bij de opleiding tot vrijwillig molenaar waren betrokken, in het zonnetje te zetten. Harm van Huis te Garnwerd was de eerste vrijwillige molenaar in de provincie Groningen en zijn leermeester was Bernard Dijk te Aduard.

Harm van Huis zijn molenhart begon te kloppen toen - nu al weer bijna tien jaar geleden - het leek dat van de molen te Garnwerd weer een goed maalwerktuig zou worden gemaakt.

Dat bedienen van zo'n molen trok hem aan. Hij stak zijn licht op bij Bernhard Dijk. Samen gingen ze steeds naar de opleidingscursus, die toen nog alleen in Midden-Nederland werd gegeven.

In café Hammingh te Garnwerd bracht de heer Halbe Kuipers zijn waardering voor het werk van de beide pioniers in een leuke toespraak tot uitdrukking. Aan beiden werd een kristallen beker, met een inscriptie in de zilveren vset, overhandigd. Leden van de Garnwerder Molienstichting, enkele bestuursleden van onze vereniging, leden van het gemeentebestuur van Ezinge, leden van de Provinciale Groninger Molencommissie, amtenaren van de afdeling Welzijnzaken van de Provinciale Griffie en een

aantal meelevenden.

Het verdiende eerbetoon aan de heren Van Dijk en Van Huis werd met vreugde begroet. Duidelijk was ook dat hiermede tevens waardering voor de activiteiten van onze vereniging tot uitdrukking werd gebracht.

Het bekende bruine café Hammingh heeft vaker met molenliefhebbers te maken, maar op deze morgen werd het een record. In een bovenzaal pauseerden deelnemers aan de excursie onder leiding van Harm Hilberdink. Daarover leest u elders in deze Zelfzwichter.

- - - - -

Voor de puzzelaars:

Welk beroep heeft:

O. Master

Laren.

Welke soort molen bedient:

A.M.D. Slot

Naarden.

Welke onderdelen van de molen mist:

L. Chattij

Kantens.

Als u de moed verliest vindt u de oplossingen op een andere pagina.

- - - - -

NATIONALE MOLENDAG

Zaterdag 13 mei jongstleden was het weer Nationale Molendag.

Volgens de werkgroep, die deze dag georganiseerd heeft, waren er zo'n dikke 400 molens draaiende. Dat is ongeveer de helft van het totale aantal, dat Nederland nog bezit.

Hoe is de situatie in Groningen nu ?

Wel, zoals de nieuwe folder van onze vereniging al aangeeft, heeft de provincie Groningen nog 80 windmolens. Ik heb met de natte vinger geteld hoeveel hiervan op molendag gedraaid hebben: het moeten er ongeveer 45 geweest zijn.

Toch geen slecht resultaat.

Zoals het landelijk Gilde van vrijwillige molenaars ieder jaar een enquête houdt naar het wel en wee van de (vrijwillige) molenaars op nationale molendag, heb ik in Groningen ook iets dergelijks geprobeerd. Het is wel een bliksem-onderzoekje geworden: van 13 molens heb ik gegevens gekregen. De vragen die gesteld waren aan de desbetreffende molenaars luiden:

Heeft de molen gedraaid? Uit welke hoek kwam de wind? Hoeveel bezoekers zijn er die dag geweest en zijn er nog bijzondere dingen gebeurd?

De vraag of er gedraaid is met de molen is niet zo vreemd, als men bedenkt dat het die dag zeer matig waaide.

Twee molens hebben inderdaad niet kunnen draaien, namelijk "De Korenbloem" te Vriescheloo en de "Enterprise" te Kolham. De laatste omdat er nog geen zeilen op deze nog in restauratie zijnde molen aanwezig waren.

De overige elf molens hebben alle wel gedraaid, zij het dat de meeste 's middags niet meer in beweging zijn geweest door het wegvallen van de wind.

De molen "Germania" in Thesinge wint de prijs

voor de grootste snelheid waarmee de molenwieken rondsuisden: 60 enden. Daarentegen haalde de "Onderneming" te Vierhuizen maar 30 enden, evenals "Adam" in Delfzijl.

Bij gelijke windsnelheid willen natuurlijk alle molens niet even snel draaien. Dit hangt met verschillende factoren samen, o.a. windbelemmering, wieksystemen, de te ontwikkelen trekkracht en dergelijke. Maar er zijn - helaas - ook andere oorzaken: ze hebben vele molens slechts twee zeilen ter beschikking, of is door stormschade het hekwerk aan de roeden beschadigd, zoals bij de molen "De Eendracht" in Sebaldeburen. Van deze molen is een roede "schoongewaaid" tijdens de storm van 24 december vorig jaar.

Alle dertien molenaars hebben op 13 mei hun molen op het noordoosten moeten kruien, want daar kwam de wind vandaan. Die wind had overigens wel de neiging om telkens even naar het noorden of oosten te draaien en weer terug naar het noordoosten. Zo vertelde vrijwillig molenaar A. de Boer van de "Aeolus" in Farmsum dat het kruirad welhaast meer gedraaid heeft dan de wieken.

Vanaf de stelling van een molen zijn dikwijls verschillende andere molens te zien. Vooral als die andere molens in werking zijn levert dit een schitterend beeld op. Molenaar-instrukteur H. Dieterman uit Delfzijl vertelde, dat hij vanaf zijn molen "Adam" tevens de molen "De Aeolus" te Farmsum, "Ceres" te Spijk, "De Leeuw" te Zeerijp en "De Stormvogel" te Loppersum kon waarnemen.

Dit elkaar kunnen waarnemen veroorzaakt wel een gezonde konkurrentiedrang: wie heeft zijn molen het eerst aan de draai of wie staat het eerst stil?

Voor wat betreft het aantal bezoekers spant de molen van Westerhuis in Winschoten de kroon, na-

melijk ruim 200! Maar de "Adam" in Delfzijl mag er ook wezen met 200. Opvallend is dat een molen als "De Eendracht" in Sebaldeburen toch nog 108 bezoekers heeft gekregen. Maar dit is vermoedelijk te danken aan het feit dat molenaar Henk Berends een artikel in verschillende plaatselijke kranten vocraf heeft doen verschijnen. Ditzelfde heeft ook molenaar Gibcus van Ganzedijk gedaan. Misschien een tip voer anderen in de toekomst?

De molens van Winsum - de Vriendschap en de Ster - hebben ieder zo'n 70 mensen op bezoek gehad. De meeste molenaars telden dit aantal bezoekers, maar in Bellingwolde heeft vrijwillig molenaar Derk-Jan Tinga zelfs de mensen geteld, die tussen de middag, toen de molen een uurtje gesloten was, tevergeefs aanklopten: dat waren er maar liefst 50! Gelukkig zijn er daarnaast nog 125 mensen die er wel in konden.

In Mensingeweer, op de molen "Hollands Welvaart" ging het er, wat betreft het bezoekersaantal, niet al te welvarend aan toe: hier zijn er slechts 15 à 20 geweest.

In Vierhuizen kwamen ook al niet veel mensen langs, behalve de deelnemers aan de excursie van de Volksuniversiteit. En in Zuurdijk was het natuurlijk weer wel erg druk, maar dit kwam doordat de molen aldaar juist op nationale molendag geopend werd.

En weet u welke molen het minste bezoekers heeft gekregen? Dat is de molen die notabene - als watermolen - de meeste maaluren per jaar maakt: de Eolus van ons bestuurslid B. Dijk in Aduard. Hier was zelfs het bordje "Deze molen is te bezichtigen" verdwenen. Maar hier konden dan ook geen mensen ontvangen worden, omdat de molen juist op dat moment van een nieuw rietdek werd voorzien.

Henk Epskamp.

Over grafzerken en Groninger Molengeschiedenis

Begin december 1977 verscheen het boek "Groninger gedenkwaardigheden", geschreven door A. Pathuis. Hierin worden in ongeveer 5100 nummers, alle - aan Pathuis bekende - wapens en huismerken in de provincie Groningen tot 1814 beschreven. Het grootste deel van het boek wordt gevuld door grafzerkteksten. Ik heb de volgende - op molens betrekking hebbende - nummers gevonden:

- 654 Appingedam, overl. 11/5/1769 de vrouw van D.E. Pier Annes, molenmaker der stad Appingedam.
- 762 Rasquert, overl. 18/7/1771 Reinder Jans Homan, pelmulder en ouderling te Rasquert.
- 772 Rasquert, overl. 7/3/1783 Jan Reinders Homan, zoon van Reinder Jans Homan en Trijnje Engberts, wonende op de pelmolen te Rasquert.
- 773 Rasquert, overl. 29/11/1884 Trijnje Engberts „nadat zij de tijd van 13 jaaren de zaaken der pelmolen loflijk bestiert had“.
- 1041 Doezum, overl. 16/1/1795 Willem Jans, koopman en boekweitemulder te Doesum. De beschrijving van het medaillon op de zerk betreft waarschijnlijk het interieur van een standerdmolen (met twee koppelstenen).
- 2396 Losdorp, overl. 27/8/1763 vrijgezel Jakob Eyses, Pelmuller tot Losdorp.
- 2562 Mensingeweer, overl. 9/7/1766 Kornelys Edes, pelmulder, woonagtigh tot Menscheweer.
- 2563 Mensingeweer, overl. 5/3/1769 Trynie Jans, weduwe van Kornelys Edes.

3807 Uithuizermeeden, overl. 19/11/1805

Jacob Alders:

Gedenkt al wien dit schrift kooft lezen /
an my, die deze zerk bedekt /
Hoe broos kortstondig is ons leven /
na Gods vry magtig wys bestek /
'k was midden in mijn levensuiren /
gesond en sterken in den drom /
Wensch dat mijn leeftijdt voort zoud uiren /
tot aan den grysen ouderdom /
Maar ach 't gebeurde in die dagen /
dat ik door Gods voorzienigheid /
Moest rijden met de paardenwagen /
daar wierd mijn einde voorbereid /
De molen, daar men gerst laat malen /
daar hield ik paardenwagen stil /
Om gort aldaar vandaan te halen /
doch anders was des Heeren wil /
De paarden die het malen zagen /
die wierden vreselyk ontstelt /
Die sprongen met mij van de wagen /
met een verschrikkelijk geweld /
Ik had het leidzeel in mijn handen /
dus was mijn val zeer wonderlijk groot /
Mijn knie verbriselt met zijn banden /
dit was het middel van mijn dood /
Hierna leefd hij ruim twintig weken /
met pijn en smarten overlaan /
Totdat zijn lichaamskragt bezweken /
de weg van alle vleesch moet gaan.

Groningen, grafboek Broerkerk:

Uit 4779 en 4990 blijkt dat bij de "Botteringe-
poorte" in 1616 meer dan één molen stond en
buiten de „olde Poelpoort" een molen in 1637.

Tot zover de gegevens uit Pathuis.

Ik hoop dat iemand er iets aan heeft.

W. Nijlunsing

Mensingeweer.

NIEUWS VAN DE PROPAGANDACOMMISSIE

Eén van de hoogtepunten van de Propagandacommissie in het afgelopen seizoen heeft zeer zeker met de Volksuniversiteit te maken. Voor deze instelling organiseerden we een lezing en twee excursies.

Het idee om op deze manier propaganda te maken voor onze molens en onze vereniging kwam ongeveer anderhalf jaar geleden al van Jeanette Kazemier. Er werd een brief gestuurd naar de Volksuniversiteit en zo'n driekwart jaar later kwam toch een berichtje, waarin stond dat graag van onze diensten gebruik werd gemaakt.

De voorbereidingen konden beginnen.

Er werden programma's opgesteld en taken verdeeld. Ik bood in mijn enthousiasme aan om de lezing te geven en bij de excursie als reisleader op te treden, waarbij ik me helemaal niet realiseerde welk een grote klus me te wachten stond.

Maar ik kon niet meer terug, nadat alles al aangekondigd was.

Op 20 april was het zover: om 20 uur begon de lezing in de Offerhauszaal van het Academiegebouw te Groningen.

Aan zo'n 150 enthousiaste toehoorders heb ik getracht iets meer te vertellen over de molens (typen, functies, molentaal, belasting op het gemaal, molenbiotoop, modernisering (wieksystemen), verdwijnen en behoud en van onze vereniging.

Gelukkig had ik een soort "proeflezing" gehouden, waarbij Jeanette als publiek fungeerde.

Zij gaf nog wat tips, b.v. dat het wel handig zou zijn om bij de molentaal eerst uit te leggen welke kant de molen om draait, omdat de mensen er anders „geen hool van zouden begrijpen“.

Ook de heer B. van der Veen Czn. heeft mij nog enkele aanvullingen gegeven, die ik in mijn verhaal kon verwerken.

Tijdens de pauze had ik assistentie van Jeanette Kasemier en Klaas van der Wal. Zij verkochten stickers en posters en beantwoordden vragen over onze vereniging.

Ikzelf werd als het ware bestormd door mensen die vragen hadden (geweldig leuk).

Na de pauze konden de aanwezigen genieten van een serie van 80 dia's, die door de heer Meinema waren gemaakt. Dat de kwaliteit van de dia's grandioos was, weten onze leden wel van onze jaarvergaderingen.

Om half elf was het de tijd om de lezing af te sluiten en opgelucht naar "De drie Gezusters" te gaan om nog wat na te praten (alleen voor leden).

Excursie I - 6 mei 1978

Vertrek half negen vanaf het Broerplein met twee bussen. Op naar de "Eolus" aan het Aduarderdiep, waar men de molen kon bekijken. Gelukkig kwam er wind, waardoor - nadat de molen op de wind was gezet en de zelfzwichting was dicht getrokken - de molen kon draaien. Dat in deze molen een gezin met negen kinderen had gewoond kon men zich nauwelijks voorstellen.

Hierna ging de toch verder naar Garnwerd. Molenaar Dijk ging toen verder mee als reis-leider in bus 2.

We lagen wat voor op ons tijdschema, maar een wandeling door Garnwerd bleek een goede tijd-vulling.

De groep werd gesplitst. Bus 1 ging koffie drinken bij café Hammingh. De mensen van bus 2 konden de molen De Meeuw bekijken, die door Herman Wildenberg ondertussen al in werking was gezet. Ook waren de dames van de Molenstichting aanwezig om hun handwerkjes te verkopen.

Vanaf de stelling kon men genieten van het fraaie zonnige Groninger landschap.

Ook nu kregen we weer assistentie van leden van onze propagandacommissie. Jeanette Kasemier en Paul Thijssen, die zich verslapen had maar hij heeft dat zeer zeker goed gemaakt door de hele dag achter ons aan te tuffen.

Nadat de groepen hadden gewisseld en ook deze mensen koffie hadden gehad en de molen hadden bekeken, werd de tocht voortgezet door Winsum, waar we nog even voor filevorming tussen Winsum en Obergum zorgden.

Bijna een uur te vroeg kwamen we aan in Warffum, waar we zouden lunchen op de Breedenburg.

Veel problemen gaf dit niet; men kon lekker op het terras gaan zitten of wandelen in de tuin of een drankje gebruiken in de bar, die snel in gereedheid was gebracht.

Na de lunch ging de tocht verder naar "De Jonge Hendrik" in Den Andel, waar molenaar Muda druk aan het pellen was.

Gelukkig had ik een fluit meegenomen om de deelnemers weer in de bus te krijgen, want dat viel in Den Andel niet mee. Veel mensen kregen het gevoel dat ze weer op schoolreis waren. Hier hadden Paul en Jeanette het druk met het verkopen van gort, enz.

Hierna volgde een prachtige rit van ruim een uur door het Groninger land. Onderweg konden we nog heel wat mooie molens zien.

De thee werd genuttigd op het terras van het schathoes van de Fraeylemaborg in Slochteren. Ook hier moest de fluit weer gebruikt worden om de mensen weer uit het Slochter bos te krijgen.

De laatste molen op ons programma was de Fraeylemamolen aan de Groenedijk in Slochteren.

Net toen de bussen arriveerden kwam er een zeebries tussen de bomen door, waardoor de molen lustig ging draaien. De heer W.O. Bakker uit

Harkstede was hier aanwezig om te draaien. Zelfs de vlag had hij uitgestoken voor ons. Bij dit molentje, dat door een van de bezoekers een "laiverdje" werd genoemd, kon men weer bij Jeanette en Paul terecht; ditmaal om zich op te geven als lid van onze vereniging.

Helaas was het al weer tijd om weer terug te gaan naar 't stad.

Naar de reacties te oordelen heeft iedereen genomen, waarbij het mooie weer natuurlijk een belangrijke rol heeft gespeeld.

Excursie 2 - 13 mei - Nationale Molendag

Hoewel de route bijna gelijk was aan de vorige excursie was het toch heel anders.

Helaas was het weer niet zo mooi als de voorgaande week, maar dat mocht de pret niet drukken.

De molen van Dijk stond er nu nogal bloot bij, omdat de Eolus van een nieuwe rietbedekking werd voorzien. Maar zo'n doorkijkmolen was toch wel iets bijzonders.

Voor deze excursie reeds maar één bus en om te voorkomen, dat we ook deze keer op het tijdschema voor zouden komen, hadden we als extraatje de molen van Vierhuizen op het programma staan, waar Jeanette Kasemier, Jurjen van Deen en Gerard Koster mee draaiden.

Nu waren we mooi op tijd voor de lunch.

Molenaar Muda van Den Anandel, die ook nog jarig bleek te zijn, was nu aan het malen. In Den Anandel waren een aantal medereizigers spoorloos, zelfs de fluit bracht geen uitkomst.

Ze bleken in het oude dorpscafé te zitten, die op het ogenblik door de familie Arkema wordt gebruikt als expositieruimte van een unieke collectie oude gereedschappen en werktuigen, evenals een grandioze gemberpotten-verzameling. We wensen de heer Arkema, die ook lid van onze vereniging is en al eens molengereedschappen

beschikbaar heeft gesteld voor onze stand op een beurs, veel succes in z'n nieuwe woon- en expositieplaats Den Andel.

Na nog even uit de koers te zijn geraakt kwamen we toch in Slochteren, waar nu Hans Walstra klaar stond om ons op "zijn" molen te ontvangen.

Ook deze dag was zeer zeker een succes.

Ik wil dan ook iedereen, die aan dit succes hebben meegewerkt, hartelijk bedanken.

Naast de al in de tekst genoemde mensen:

De Heer Benz voor het beschikbaar stellen van een molenmodel voor de lezing.

Verder mevrouw Bout en alle andere medewerkers van de Volksuniversiteit voor hun aandeel in de organisatie van de excursies.

Voor mij is het een grandioze onderneming en ervaring geworden.

Harm Hilberdink

- - - - -
Verandering in de bestuursfuncties

Toen tijdens de laatste jaarvergadering de heer H. van Raalte de voorzittershamer aan de heer T. de Jong overdroeg, aanvaardde eerstgenoemde de functie van 1-ste secretaris. Weliswaar is de heer Van Raalte door zijn dagelijkse functie van directeur van een bejaardentehuis druk bezet, maar anderzijds rekende hij op steun van het administratieve apparaat van het tehuis.

Dit is in de praktijk tegengevallen.

Het bestuur heeft het eerste secretariaat nu in handen gesteld van de heer B. Jongsma.

- - - - -

Langs Uithuister Molens - vervolg.

De heer C. Munk te Hoogeveen schrijft ons naar aanleiding van het in de vorige Zelfzwichter gepubliceerde artikel „Langs Uithuister Molens” het volgende.

-Het viel me op, dat in het artikel als woonplaats van de molenmaker J. Noordewier het dorp Kantens wordt genoemd en dat de schrijver de heer Chr. Bremer heeft laten wonen in Middelstum. Dat lijkt mij niet juist.

Toen Noordewier „Grote Geert” van Kantens in 1906 van een nieuwe amerikaans grenen buitenroef van zelfzwichting voorzag, woonde hij in Uithuizen.

En ik weet niet anders, dan dat Bremer zijn woonadres en werkplaats in Adorp heeft gehad en niet in Middelstum.

Jacobus Noordewier werd in 1906 nog geholpen door zijn broer Minne van Niezijsl. Deze moest eerst een gat door de lengte van de molenas boren, wat hem prima gelukt is.-

De redactie dankt u voor de reactie. Vooral de heer B. van der Veen Czn zal hiervan met belangstelling kennis van nemen. Hij heeft namelijk voor de tweede druk van het Groninger Molenboek een hoofdstuk samengesteld over de vroegere molenmakersgeslachten in Groningen. Ook de beide genoemde geslachten worden hierin beschreven. De eerste Bremer, die aan Groninger molens ging werken, woonde aanvankelijk in Duitsland. Later woonden de Bremers in Middelstum en verschillende andere plaatsen in de provincie Groningen. De heer Chr. Bremer te Paterswolde was de derde molenmaker met de naam Christiaan Bremer.

Dat het achtkant van Burema's molen naar Voorst ging, weten we door historisch speurwerk van de heer Van der Veen, die dit in Molennieuws van de Vereniging De Hollandsche Molen publiceerde.

Verslag van de vergadering van het gilde van
vrijwillige molenaars van de provincie Gro-
ningen, gehouden op 26 mei 1978

Alle gediplomeerde en in opleiding zijnde vrijwillige molenaars en hun instructeurs in de provincie Groningen zijn op 26 mei uitgenodigd geweest om bij elkaar te komen.

De opzet hiervan was om de onderlinge band te verstevigen en tot een gedachtenwisseling te komen omtrent het werk als vrijwillig molenaar. Er zijn op dit moment in Groningen 22 gediplomeerde gilde-leden, terwijl 34 mensen in opleiding zijn. Vier personen staan te boek als instructeur.

Het is daarom geen vreemde gedachte geweest om deze mensen bij elkaar te laten komen, en het ligt in de bedoeling om deze vergaderingen twee maal per jaar te laten plaatsvinden. Hiertoe is een commissie gevormd.

Zaken die de 26-ste mei aan de orde kwamen waren: mededelingen van het landelijke gilde; de vragen of alle molens in Groningen nu bemand zijn en waar smeermiddelen e.d. te verkrijgen zijn; suggesties omtrent de opleiding (is er een wachtlijst?); zijn de exameneisen te zwaar? enz.

Na het gesproken gedeelte werden er dia's vertoond door vrijwillig molenaar G. Meinema. Deze dia's waren zeer de moeite waard, omdat het accent vooral op technische details van de molens lag.

Omstreeks november van dit jaar zal er weer een vergadering belegd worden, waarbij alle vrijwilligers uitgenodigd zullen worden. Maar ook andere geïnteresseerden zijn van harte welkom.

Vriend Bakema zond ons het hier volgende verslag, waar uitvoerig op de besproken onderwerpen wordt ingegaan.

Onze voorzitter, de heer De Jong, heette ons allen hartelijk welkom op deze vergadering, die om 8 u 15 begon.

In zijn openingswoord wees hij erop, dat wij hier in Groningen de primeur hebben om een dergelijke avond te organiseren in regionaal verband.

Het doel hiervan is te komen tot een gedachtenwisseling omtrent ons werk als vrijwillige molenaars. Ook waar nodig is, elkaar behulpzaam te zijn op de molen. Onderling contact tussen de gediplomeerden en leerlingen. En ook meer in het algemeen ons bezig houden met de vraag hoe het met onze molens is gesteld.

Voor het organiseren van deze contactavonden werden enkele vrijwilligers aangezocht.

De heren Epskamp, Tinga en Walstra werden bereid gevonden om dit op zich te nemen.

Voorts werd op de vergadering in Arnhem, die door twee contactpersonen werd bezocht, geconstateerd, dat er nog veel zogenoemde dode plekken zijn, anders gezegd onbemande molens. Vooral in de provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant staan nog vele molens, die op een geslaagde vrijwilliger staan te wachten om in werking gezet te worden. Wat is de oorzaak van deze toestand? Zijn de examens te zwaar, zodat de animo terug loopt om een molenaarscursus te gaan volgen?

Het gebeurt toch, dat van de elf kandidaten er vier slagen voor het examen. Heeft de betrokken kandidaat examenvrees, of is het soms te wijten aan de instructeurs?

Al met al blijven er nog te veel molens stil staan, die toch wel draaibaar zijn. En die kant moeten we juist net niet op.

We mogen ons hier in het Groninger land toch wel zeer gelukkig prijzen met zeer goede instructeurs.

Tijdens dit schrijven hoor ik zojuist, dat er weer drie leden geslaagd zijn.

Provinciat heer Dijk: voor dit mooie succes!

Bij het punt rondvraag kwamen er nog enkele zaken aan de orde. De presentielijst vermeldt slechts de aanwezigheid van 24 personen. Het bestuur hoopt, dat dit op een volgende avond beter zal zijn.

Verder kwam ter sprake het aanleggen van een zogenoemde wachtlijst van nieuwe leerlingen, zodat duidelijker wordt wanneer men mag aantreden voor de opleiding. Mocht de instructeur te vol zitten, dan zal getracht worden deze leerlingen ergens onder te brengen bij een reeds werkzame gediplomeerde vrijwilliger. Daar kan de leerling dan alvast wat opsteken.

Schrijver dezes heeft zelf een jaar lang vriend Wijgchel uit Middelstum op zijn molen in Winsum mee laten lopen, zodat de Winsumer molens allebei op de zaterdagen konden draaien.

Vriend Van Dijk uit Groningen merkte nog op, dat er nu bij de vereniging diverse smeermiddelen aanwezig zijn, die bij hem of bij vriend De Jong verkrijgbaar zijn. Enkele molenaars hebben hier alreeds gebruik van gemaakt.

Na een gezellige koffiepauze liet onze vriend Meinema ons wederom genieten van zijn schitterende dia-collectie over allerlei molens in ons land. Ook verschillende onderdelen van molens werden goed in beeld gebracht. Hetgeen ook weer ten zeerste werd gewaardeerd.

Het was inmiddels kwart voor elf, toen de heer De Jong deze avond besloot en alle aanwezigen bedankte voor hun belangstelling.

Verslaggever:

S. Bakema,

vrijwillig molenaar op
De Vriendschap te Winsum.

De windmolens der gemeente Ezinge

door B. van der Veen Czn.

De gemeente Ezinge heeft het voordeel gehad, dat ze in de invloedssfeer lag van het Reitdiep, met vóór de afsluiting van het Reitdiep in 1876 de werking van eb en vloed, waarbij het overtollige water bij eb kon afstromen.

Mij zijn dan ook slechts een drietal watermolens in deze gemeente bekend, namelijk:

- Een spinnekop op de Jonkerspolder, gebouwd omstreeks 1850,
- Een achtkante grondmolen op de Ezingerpolder, waarin de Jonkerspolder werd opgenomen, gebouwd in 1861, in welk jaar de spinnekop werd afgebroken. Naar na de afsluiting van het Reitdiep werd ook deze overbodig en werd hij afgebroken in 1878.
- De watermolen van de Beswerderpolder, waarvan mij slechts bekend is dat die in 1845 was gebouwd en in 1888 op afbraak te koop was.

Wij zullen ons verder beperken tot de korenmolens, en wel twee molens te Ezinge, een te Feerwerd, een te Garnwerd en een te Aduarderzijl.

Van de laatste is mij bekend dat dit een achtkante bovenkruier met stelling was, in bedrijf als zaagmolen. Deze molen bleek te koop in 1746. In 1749 was hij in het bezit van de vader van G. Reinders, de bekende bestrijder van de veepest.

Dat van voornoemde molens in deze streek er nog twee over zijn, mag gunstig worden genoemd, als men bedenkt dat van de duizend molens in Groningerland er nu nog 80 over zijn.

Terug naar Ezinge, maar eerst iets over de belasting op het gemaal.

De oudste windmolens waren standerdmolens, en daarvan stonden er tientallen in de provincie. Gedeputeerde Staten van de provincie grepen in

1628 echter rigoreus in, en verdeelden de provincie in korenmolensressorten, waarin één molen, waarop men zijn koren moest laten malen, dus een dwangmolen en een vorm van geleide economie.

Maar de hoofdzaak voor de provincie was de belasting op het gemaal, die werd ingesteld, en de daarvoor benodigde ambtenaren, de zogenoemde cherchers, in de volkstaal verbasterd tot sarries, die woonden in de zogenoemde sarrieshut bij de molen. Zoals u weet hebben wij nog over de sarrieshut te Garnwerd.

Ofschoon in 1628 molens werden verplaatst of totaal moesten verdwijnen, mochten de molens van Ezinge en Garnwerd blijven. Dat waren van de bestaande dus de eerste molens, waarschijnlijk reeds aanwezig in de 15-de eeuw, misschien nog wel eerder.

Ezinge. De eerste molen was hier dus een standerdmolen, die gestaan heeft waar later de molen "De Duif" stond, dus aan de zuidzijde van het dorp, dat toen nog niet aan een kanaal lag, want het Oldehoofster kanaal werd pas gegraven omstreeks 1826.

In 1825 was hier mulder Piebe Cornelis de Vries, die maalde voor het korenmolensressort Ezinge, terwijl de mulder van 1845 was Albert Alberts Mulder.

In 1852 werd de molen afgebroken en vervangen door een achtkante bovenkruier, gebouwd voor Klaas Pieters Mulder, die opgevolgd werd door zijn zoon Pieter Klaassen Mulder, en tenslotte in 1912 Klaas Pieter Mulder.

In de jaren 1955/56 werd de molen afgebroken door molenmaker D.J. Medendorp te Zuidlaren, nadat de molen in februari 1955 door een windhoos een roede had verloren. De vereniging De Hollandsche Molen heeft nog getracht hier een verbeterd wieksysteem aan te brengen, maar dat werd afgewezen.

Ezingerschoor. Hier stond sinds 1714 de tweede

molen van Ezinge, niet ver van het Reitdiep. Dit kon natuurlijk geen korenmolen zijn; het was dan ook een pelmolen. Het was een zeskant op een stenen onderbouw.

In 1772 was hier mulder Cornelis Hanssen, en vrouw Jantje Reinders, een dochter van de bekende pelmulder van Raskwerd, Reinder Jans Homan. In 1784 werd Cornelis Hanssen opgevolgd door zijn zoon Elle Cornelis. In 1845 vinden wij hier als mulder Jacob Ritses Mulder.

De molen werd afgebroken in 1864, maar zal wel ergens herbouwd zijn, want in die tijd was er nog wel vraag naar een zes- of achtkant.

Volgens mulder Hette de Groot van Feerwerd moesten er destijds „peerden van vroulu” op de molen gewerkt hebben.

Feerwerd. Volgens de kaart van Bartold Wicherling van 1616 stond er een molen ten zuiden van het dorp, maar dit was een der vele molens, die in 1628 moesten verdwijnen.

De kaart van de Gebr. Coenders van 1678 geeft wel een molen te Feerwerd aan, maar dat moet een vergissing zijn.

Pas in 1855, toen de belasting op het gemaal werd opgeheven, liet Willem Drewes Faber van Garnwerd hier een geheel nieuwe koren- en pelmolen bouwen, de nu nog bestaande, pas gerestaureerde molen, blijkens een bij de restauratie gevonden steen „Joeswert” genaamd. Was dat misschien de geboorteplaats van Faber? Joeswert is een gehucht of zo men wil een boerderij in het zuiden van de gemeente Ezinge, ten oosten van Fransum.

In 1864 kwam als nieuwe mulder Egbert Meinders Wieringa, in 1892 opgevolgd door Gatse de Groot, sinds 1921 zijn zoon Hette de Groot.

De laatste eigenaar was J. Keizer, maar na de storm van 10 december 1955 werd de molen niet meer gebruikt.

De inmiddels sterk in verval geraakte molen werd in 1967 aangekocht door de gemeente Ezinge voor f 5000,---.

Tenslotte werd de inmiddels opgerichte molenstichting De Garnwerder Molen "De Meeuw" eigenares voor het symbolische bedrag van f 1,---, eigenlijk voor f 0,50 want voor die gulden werd tegelijk De Meeuw te Garnwerd aangekocht.

Het bestuur van deze stichting, onder aanvoering van de voorzitter, de heer Jongsma, stelde direct alles in het werk de molen in zijn oude glorie te doen herrijzen. Dat vond plaats in de jaren 1976/77, door de molenmakersfirma Doornbosch te Adorp.

En dan tenslotte de molen van Garnwerd, die in 1943, dus midden in de laatste oorlog, op mijn advies de naam "De Meeuw" heeft gekregen.

Op de bekende kaart van Barthold Wichgering - Ubbo Emmius van 1616 staat er een molen getekend ten zuidwesten van de kerk. Ook deze standerdmolen mocht blijven in 1628 en moest malen voor het korenmolensressort Garnwerd.

Volgens de kaart van de gebroeders Coenders van 1678 stond de molen nog op die plek, maar Th. Beckeringh tekent een molen op de Reitdiepsdijk, dus de tegenwoordige standplaats.

Van der Aa, in zijn aardrijkskundig woordenboek, geeft hier in 1843 een achtkante bovenkruier. Het schijnt dus dat de standaard bij de kerk verdwenen is en opgevolgd door een bovenkruier op de dijk, maar dat zal dan na 1629 geweest zijn, toen het Reitdiep van vele meanders verlost werd en het Garnwerderrak gegraven werd.

In ieder geval, deze bovenkruier, op de dijk, brandde af in 1850, onder bakker-mulder Wilke Hendriks Pathuis. Jan knoop Pathuis liet echter in 1851 de molen herbouwen, en dat is dan de tegenwoordig nog bestaande molen.

In 1879 werd de molen eigendom van T. Grijpstra van Oude Biltzijl, die hem verhuurde aan De Groot, later Smit en Kok.

In 1903 komt als nieuwe eigenaar L. Groeneveld, sedert 1918 H. Rijzinga.

In het voorjaar van 1942 kreeg de molen tijdens het malen een roedebreuk, maar molenmaker Bremer herstelde de molen en op 2 oktober 1943 werd de molen officieel weer in gebruik genomen en bij die gelegenheid "De Meeuw" gedoopt.

Nog steeds tijdens de familie Rijzinga werd de molen gelukkig in de storm van 17 maart 1947 gered en weer hersteld door de fa. Bremer, maar de toestand werd er niet beter op.

Gelukkig ontfermde de gemeente Ezinge zich over het gebouw en kocht de molen in 1961 aan voor een bedrag van f 1000,--.

Tenslotte werd de molen in 1973 overgedragen aan de inmiddels opgerichte stichting De Garnwerder Molen, die sindsdien niet gerust heeft voor de molen in zijn oude glorie kon herrijzen. Dat heeft jaren geduurd, tot tenslotte de fa. Bremer in 1977 de laatste hand aan de restauratie kon leggen.

Jammer dat de pelstenen inmiddels verdwenen zijn en de molen alleen nog kan malen, maar de molen is gered, dat is de hoofdzaak!

En wij willen hopen dat men alles zal doen de molen te behouden.

•

- - - - -

Vooraf voor de nieuwe leden verduidelijken we dat de heer B. van der Veen Czn., onze (molen) historicus, ter gelegenheid van feestelijke opening van gerestaureerde molens een historisch overzicht van de molengeschiedenis van de desbetreffende streek samenstelt.

Hij spreekt deze dan uit voor een aandachtig gehoor en wij zijn blij deze historische schetsen in De Zelfzwichter te mogen publiceren.

Over molenverzamelingen

Graag nemen we hierbij de tweede bijdrage op van ons bestuurslid C.E. van der Horst.

De redactie stelt met vreugde vast dat De Zelf-zwichter de meest uitgebreide lijsten over molenliteratuur publiceert. "Molennieuws", het mededelingenblad van de Vereniging De Nederlandsche Molen, bespreekt bijna nooit buitenlandse molenboeken.

Literatuur Overzicht

door C.E. van der Horst.

- 1 Voor ons ligt een groot fraai linnen gebonden boek (formaat 265 x 310 mm), genaamd "The Mill" samengesteld door William Fox, Bill Brooks and Janice Tyrwhitt. Het is een Canadees molenboek dat voornamelijk watermolens beschrijft uit Canada en de Ver. Staten. Het is schitterend geïllustreerd in kleur en zwart-wit met foto's en tekeningen. Het heeft 224 pagina's. Verkrijgbaar bij de fa. Gijsbers & Van Loon, Bakkerstraat 7 te Arnhem. Prijs: op dagkoers incl. portokosten ca. f 125, wat wij zelfs voor dit mooie boek aan de hoge kant vinden.
- 2 "Wheel and Spindle" door Alan Mc. Cutcheon, Aspects of Irish Industrial History - ingenaaide brochure van 34 pagina's uit Noord Ierland, Belfast 1977. Verkrijgbaar bij Gijsbers & Van Loon (zie boven) Prijs incl. porto ca. f 7,--. Het boekje bevat drie hoofdstukken: 1. Animal, Wind and Water power; 2. Steam power; 3. Industrial Machinery. Het is volop geïllustreerd met tekeningen en zwart-wit foto's. Op pag. 7 staat een afbeelding van een peperbus van wat eens de smalste windmolen van Europa was, 9 verdiepingen hoog

en nu gedeeltelijk gerestaureerd, maar nog altijd zonder wickenkruis en dat vinden wij geen restaureren ...

- 3 „De Molens van Tholen en Sint Philipsland" door C. van Winkelen. Zierikzee 1978 - 76 pagina's, volop geïllustreerd.
Wederom een boekje in de bekende serie "In oude Ansichten", hoewel er in deze uitgave meer foto's staan dan gereproduceerde ansichtkaarten.
Verkrijgbaar bij De Zeeuwsche Boekhandel - postbus 30 - Zierikzee. Prijs f 31,90 franco huis.
- 4 „The Mill At Philipsburg Upper Mills an A Brief History of Milling" by Charles and Allan Keller-Tarrytown - New York 1977.
Fraai in twee kleuren linnen gebonden boek over de geschiedenis van water- en windmolens en de volledige reconstructie van de water-krenmolen te Upper Mills. Het boek is rijkelijk voorzien van tekeningen en foto's. Verkrijgbaar bij Sleepy Hollow Restorations, Inc. - Box 245 - Tarrytown New York 10591. Vooruitbetaling per bank is vereist - prijs inclusief porto \$ 15.55.
- 5 "De Molens van Walcheren in oude ansichten" door C. van Winkelen. Zierikzee 1978 - 74 pagina's volop geïllustreerd. Weer een nieuw boekje van deze schrijver (zie ook no. 3 in dit overzicht). Ook hier weer fraaie foto's (bijna geen ansichten). Ook dit boekje is verkrijgbaar als aangegeven bij nr. 3. De prijs van f 31,90 franco huis vinden wij aan de hoge kant.
- 6 „Stadsvuilwatermolens" door Mr. J.H. van den Hoek Ostende. Geïllustreerd artikel van 7 pagina's uit „Amstelodamum Maandblad voor de kennis van Amsterdam, 65e jrg. nummer 1, januari/februari 1978 - Schriftelijk bestellen bij mevrouw T.M. Jagerman-Stellingwerff - Corn. Lelylaan 115 II - Amsterdam. Prijs f 3,50 franco huis.
- 7 „Molens met gevelstenen - Gevelstenen met mo-

- lens" door O.W. Boers. Geïllustreerd artikel van 6 pagina's uit „Ons Amsterdam", Gemeentelijk maandblad voor Heemkennis, 30e jaarg. nr. 1 van januari 1978. Vooruitbetaling van f 4,20 op giro 346908 t.n.v. Stadsdrukkerij Amsterdam. Op het strookje vermelden wat gewenst wordt.
- 8 „Windmolens in Hilvarenbeek" door K.A.H.W. Leenders - Artikel van 6 pagina's met 1 afbeelding over de vier molens van dit dorp (waarvan er nog één resteert) uit „Brabants Heem, 29e jrg. 1977 nr. 4. Verkrijgbaar bij de adm. Brabants Heem - Boschdijk 462 - Eindhoven. Prijs f 4,50 franko huis.
- 9 „Molens der Zuiderkempen" door H. Holemans en P.J. Lemmens. Nieuwkerken 1978, Hard geplastificeerd gebonden boek van 126 pagina's, volop geïllustreerd met reproducties van oude foto's. Verkrijgbaar door overschrijving van B.fr. 617 (= ca. f 42,35) op giro nr. 068-0517971-18 van „De Verzamelaarsvrienden" - Pastorijstraat 1 - 2770 Nieuwkerken. Bijzonder fraai boek met beschrijving van alle molens (wind en water), die in deze Belgische streek hebben gestaan met hoogst interessante afbeeldingen. Wat o.i. wel heel bijzonder is, is een niet al te grote standerdmolen op hoge teerlingen, welke werd gebruikt bij een steenbakkerij om het overvloedige grondwater weg te malen. Een standaard-watermolen dus! Zeer aanbevelenswaardig, dit prachtige boek.
- 10 „De Tjasker - Een zeldzaam molentype" door L.H. Blom. Zwolle 1978. Linnen gebonden boekje van 90 pagina's; volop geïllustreerd. Verkrijgbaar in elke boekhandel of bij de Europese Bibliotheek te Zalt Bommel. Prijs afgehaald f 22,50. Een bijzonder draaie aanwinst in onze molenbibliotheek. Schitterend uitgevoerd met vele zeer fraaie foto's. Onmisbaar voor elke molenvriend.

- 11 "Wiltshire and Somerset Woolen Mills" by K.H. Rogers. Edington 1976. Linnen gebonden boek van 265 pagina's en geheel achterin nog 16 foto's. Verkrijgbaar bij Gijsbers & Van Leen - Bakkerstraat 7 te Arnhem. Prijs franko huis f 45,24.

Dit uitgebreide boek behandelt alleen watermolens, welke in de 19-de eeuw vaak werden omgebouwd tot stoom-textielfabrieken. Op de weinige afbeeldingen achter in het boek staan stoomfabrieken geïllustreerd.

Dit boek kunnen wij onze lezers niet aanbevelen!

- - - - -

PROPAGANDACOMMISSIE -- BESTUUR

Op donderdag 15 juni kwamen op voorstel van de Propagandacommissie het bestuur en de genoemde commissie bijeen.

Aanleiding was de gevoelde noodzaak tot het voeren van een overleg, met als doel een verbetering van de verbindingen. Deze verbindingen worden onderhouden door bestuursleden, die deelnemen in de activiteiten van de Propagandacommissie.

Met het werk, waarvan velen de propaganda-commissie kennen, te weten het houden van stands op beurzen en tentoonstellingen, bestaan gelukkig geen moeilijkheden.

Evenwel werd duidelijk dat de ideeën en ontwerpen van de Propagandacommissie niet altijd tot een behandeling in de bestuursvergaderingen kwamen, op een manier zoals werd verwacht. Dit moet worden betreurd, want aan leuke en bovendien waardevolle ideeën ontbreekt het bij de propagandacommissie niet. Deze betreffen onder meer het publiceren van een reseptenboek voor het gebruik van windkorenmeel en het samenstellen van een lesbrief over Groninger mo-

lens ten behoeve van het onderwijs. De ontwerpen hiervoor kwamen (nog) niet tot hun recht.

Er zijn afspraken gemaakt voor een betere en meer duidelijke samenwerking.

Overigens mag niet worden nagelaten te vermelden dat - zoals al wel eerder in deze Zelfzwichter tot uitdrukking is gebracht - het bestuur waardering heeft voor het werk van de Propagandacommissie.

Dat kan ook moeilijk anders als men b.v. bedenkt dat de lezing van Harm Hilberdink voor de Volksuniversiteit (zie pagina 9 en volgende van deze Zelfzwichter) een prachtig stuk propaganda voor de Groninger Molens en onze vereniging heeft betekend, welke bovendien zijn nawerking heeft. Er werden bij die gelegenheid 15 nieuwe leden voor onze vereniging gewonnen. Harm stelde zijn honorarium van de Volksuniversiteit beschikbaar voor de verenigingskas.

Wij vragen uw aandacht voor onze nieuwe folder:

MOLENS IN GRONINGER LAND - GELUKKIG ZIJN ER NOG 80!

U treft hem bij deze Zelfzwichter aan.

U kunt er een nieuw lid mee maken !

Deze folder wordt ook uitgereikt in de werkende molens door de molenaars.

- - - - -

Oplossing van de puzzel op pagina 3:

1. Molenaarster
2. Standaardmolen
3. Achtkantstijlen.

- - - - -

MOLENNIEUWS

Door een geduchte hoeveelheid kopij (gelukkig!) kunnen we deze keer nauwelijks aandacht besteden aan het molennieuws. De volgende Zelfzwichter zal deze schade moeten inhalen. Het is namelijk zo dat een nog grotere zelfzwichter van 32 pag., aangevuld met een folder, in een veel hogere frankering komt.

Toch willen we even noemen dat juist dit voorjaar diverse molens na een ingrijpende (en soms minder ingrijpende) restauratie feestelijk geopend zijn:

35 Joeswert te Feerwerd, 36. De Meeuw te Garnwerd, 46. de molen van de Hilmahuistermolenpolder te Visvliet, De Zwaluw te Zuurdijk en De Leeuw te Zeerijp.

- - - - -

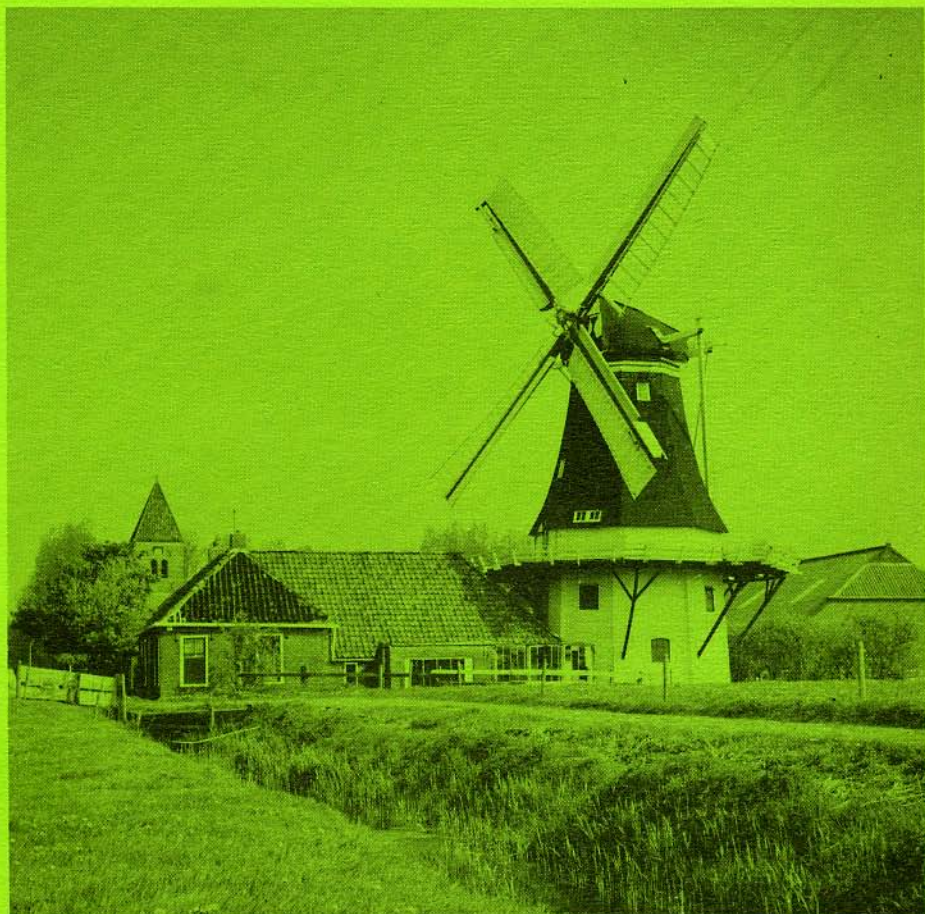
DE EXAMENS VRIJWILLIG MOLENAAR

Op een examendag worden de kandidaten goed beproefd. Daarom kunnen er slechts vier kandidaten voor zo'n examendag worden toegelaten. Toch waren er vijf Groningers, die graag hun opleiding met een geslaagd examen wilden voltooien.

Het eerst kwam aan de beurt J.F. Walstra te Hoogezand. Hij behaalde zijn diploma op 17 mei op de poldermolen te Marssum (Fr.).

Zijn succes werd nagevolgd door mejuffrouw E.H. Berghuis te Groningen, J.H. van Deen te Groningen en H.A. Epskamp te Ezinge. Dit examen werd gehouden op 3 juni op de molen De Korenschoof te Noordlaren. Een kandidaat werd hier afgewezen.

Al met al weer een mooi succes voor de Groninger opleiding. En - we lazen het ook in de krant - we hebben onze eerste vrouwelijke, Groninger molenaarster: Enna Berghuis, onderwijzeres in Groningen. Allen hartelijk gefeliciteerd!

Westerwijtwerd, Molen Zeldenrust.

Vereniging „Vrienden van de Groninger Molens”.

sekretariaat: Postbus 213 9700 AE Groningen

contributie minimaal 15 gulden per jaar op de rekening van de

penningmeester: „Vrienden van de Groninger Molens”

Postgiro No. 3866034.